SETSCI Conference Indexing System,
Volume 3 (2018), 412-415

ISAS 2018-Winter
2nd International Symposium on Innovative Approaches in Scientific Studies
November 30 – December 2, 2018, Samsun, Turkey

DENETİM FAALİYETLERİNDE GÜNCEL YAKLAŞIM: DENETİM VE BİLGİ TEKNOLOJİLERİNİN ENTEGRASYONU

Cevdet KIZIL[1], Erdal YILMAZ[2], Tunay ASLAN[3]

[1]İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
[2]Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Turizm Fakültesi
[3]Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Özet- Denetim, yönetimin amaçları doğrultusunda planlanan ve yapılması beklenen işlemlerin yapılma sürecinin kontrol edilmesi, yapılmış olan faaliyetlerin ne ölçüde hatasız, etkili ve verimli gerçekleştiğini; yapılmadığı takdirde nedeninin belirlenmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Denetim dış denetim (bağımsız denetim) ve iç denetim olarak ikiye ayrılmaktadır. Mali tabloların güvenilirliğini tarafsız olarak belirleyen ve raporlaştıran işlem bağımsız denetim (dış denetim) olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanında iç denetim ise, amaç ve içerik itibariyle diğer denetim türlerinden farklıdır. Örgüt ile ilgili ve örgütün iç yapısı hakkında yapılan bütün denetimler iç denetimin konusudur. İç denetim sadece bir örgütün mali işleriyle ilişkisi değildir ve örgütte var olan olayların finansal boyutlarını kapsamaz. Günümüzde, teknolojinin ulaştığı son nokta ile artık geleneksel denetim işletmeler için beklenen fayda ve katma değeri yaratamamaktadır. Denetim faaliyetlerinde güncel yaklaşım, denetim ve bilgi teknolojilerinin entegrasyonudur. Bir kurumda iç kontrol sistemi ve mekanizmasının etkin çalışması oluşacak denetim riskini azaltmaktadır. Aynı şekilde bir kurumda iç kontrol sistemi ve mekanizması zayıf olduğu ölçüde de denetim riski o derece artmaktadır. Denetim faaliyetleri kapsamında denetim ve bilgi teknolojilerinin entegrasyonu ise, bütünleşik bir denetim sağladığından modern işletmecilik açısından günümüzde bir gereklilik halini almıştır.

Anahtar Kelimeler- *Muhasebe, Denetim, Finans, Teknoloji, Bilgi Teknolojileri*
Jel Sınıflandırması: *M40, M41, M42*

CONTEMPORARY APPROACH IN AUDITING OPERATIONS: INTEGRATION OF AUDITING AND INFORMATION TECHNOLOGIES

Abstract- Auditing is controlling the completion process of planned and expected tasks set by the business management, observing their error rates, effectiveness and efficiency and if these tasks are not completed, determining the related reasons behind failures. Auditing is analyzed under two main categories, which are external auditing (independent auditing) and internal auditing. External auditing (independent auditing) is related with determining and reporting the reliability level of financial statements objectively. However, internal auditing is different from other auditing types by aim and content. All auditing operations run about the business and its internal structure are subject to internal auditing. Internal auditing is not only related to financial issues of the business and it does not only cover the financial events of an organization. Today, traditional auditing can not create the desired benefit and value-added for businesses, when the recent level of technology is considered. The contemporary approach in auditing operations is the integreation of auditing and information technologies. An efficient internal controls system and mechanism in an organization lowers the auditing risk. On the other hand, a weak internal controls system and mechanism in an organization highers the auditing risk. Since the integration of auditing and information technologies in the context of auditing process ensures a complete auditing, it has become a necessity in terms of modern management.

Keywords- *Accounting, Auditing, Finance, Technology, Information Technologies*
Jel Classification: *M40, M41, M42*

[1] Doç.Dr., SMMM, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Bölümü, E-Posta: cevdetkizil@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-0196-2386
[2] Doç.Dr., Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, E-Posta: eyilmaz@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0196-2386
[3] Dr. Öğretim Üyesi, SMMM, Siirt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, E-Posta: tunay_aslan@hotmail.com

1. BİLGİ TEKNOLOJİSİ

Gelişen ekonomik koşullar, günümüz işletmelerinin faaliyet gösterdikleri çevrelerin oldukça karmaşık hale gelmesine ve işletmelerin bilgi değerlendirme ve işleme kapasitelerinin zorlanmasına neden olmuştur. Bu değişim neticesinde, örgütlerin çoğalan bilgi ihtiyacını karşılamak üzere bilgi teknolojisinin dönüşüm birimi olarak görev aldığı donanımlarla desteklenen bilgi sistemleri işletmelerde hızla yer almaya başlamıştır. Bu teknolojinin temel çıktısı bilgi olduğuna göre, öncelikle bu kavramın kısaca açıklanmasında yarar vardır.

1.1 Bilgi Kavramı

Bilgi kavramı, 15. yüzyıldan beri tartışılmakla beraber, gerçek anlamsal oluşumu 20. yüzyılın başlarında 1911 de Frederic Taylor' un ve 1918 de Carl Pearson'ın çalışmaları ile şekillenmiştir (Bakopoulus, 1985).

Voich, Mottice ve Shrode, bilgiyi verilerin dönüşümünü sağlayan sürecin bir çıktısı olarak tanımlamaktadır. Yazarlara göre veri, gözlemler, deneyler, faaliyetler ve geçmiş olayların incelenmesi sonucu ortaya çıkan bilgi potansiyelidir. Bu veriler ancak bir takım işlemlerden geçirildikten sonra bilgi haline gelir. Diğer bir değişle, bu dönüşüm süreci sonucunda tek başına belli bir anlam taşımayan veriler bir anlam taşır hale dönüştürülmektedir. Dolayısıyla, veriyi ham bilgi olarak tanımlamak doğru olacaktır (Voich, Mottice ve Shrode, 1975).

Robey ve Galbraith ise örgütsel anlamda bilgiyi, belirsizliğin zıt anlamlısı olarak tanımlamaktadırlar. Bu tanımlamanın altındaki sebep, bilginin bir görevi yerine getirmesi sırasında, kararlara ilişkin faktörlerdeki belirsizliği azaltması ve karar sürecini etkilemesidir. Bilginin bu noktada iki temel özelliğine dikkat çekilmektedir. Bunlardan ilki, bilgilerin ana kaynağı niteliğine sahip verilerin salt olarak bir anlam ifade etmemesidir. Bu verilerin bilgi haline gelebilmesi için işlenmesi gerekmektedir. İkincisi ise, oluşturulan bilginin, kararlara yönelik unsurlardaki belirsizliği azaltması ve belli bir davranış değişikliğine neden olması olarak ifade edilmektedir (Robey, 1982; Galbraith, 1977).

1.2 Teknoloji Kavramı

Teknoloji kavramının, 1950'de önem kazanmaya başlamasıyla birlikte çeşitli teknoloji tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Örneğin Woodward, teknolojiyi üretim yönetim süreçleri olarak tanımlarken (Woodward, 1965), Perrow teknoloji bireyin mekanik araç ve gereçlerin yardımıyla ya da yardımı olmaksızın herhangi bir nesnede bir takım değişiklikler yapması olarak görmektedir (Perrow, 1970). Kısaca, teknoloji girdilerin çıktılara dönüştürülmesinde kullanılan teknikler ve süreçlerdir. Bu girdiler materyal veya bilgi şeklinde olabilir.

Sunulan bilgi ve teknoloji tanımlarına dayanılarak bilgi teknolojisi, elde edilen verilerin bilgiye dönüştürülmesi sürecinde yararlanılan yöntemler ve süreçler olarak ifade edilebilir. Bakopoulos (1975), bilgi teknolojisini verilerin işlenmesi, derlenmesi ve iletilmesi amacıyla kullanılan teknik donanımlar ve yazılımlar olarak tanımlamaktadır (Bakopoulos, 1975). Khandwalla, bilgi teknolojisinin bilgisel girdilerin bilgisel çıktılara dönüşmesinde kullanılan mekanik araçlar olduğunu belirtmektedir (Khandwalla, 1977). Kroenke ise, bilgi teknolojisi için temel amacın, örgütün bilgiyi işleme yeterliliğini arttırarak, karar verme aşamasının gerçekçiliğini yükseltmek olduğunu belirtmektedir (Kroenke, 1989). Pfeffer ise benzer biçimde bilgi teknolojisini, örgütün denetim ve yönetiminde olası değişikliklere yol göstermek üzere, kişilerin bilgi işleme kapasitelerini geliştiren bir teknoloji olarak tanımlamaktadır (Pfeffer, 1978).

2. DENETİM

Aydın, denetlemeyi, yönetimin amaçları doğrultusunda planlanan ve yapılması beklenen işlemlerin yapılma sürecinin kontrol edilmesi, yapılmış olan faaliyetlerin ne ölçüde hatasız, etkili ve verimli gerçekleştiğini; yapılmadığı takdirde nedeninin belirlenmesi şeklinde tanımlamaktadır (Aydın, 2001). Denetleme, yönetme faktörünün tamamlayıcısı olma işlevini görmektedir. İstenilen bir durum ya da görevi, talep edilen şekle uygun olarak, gerçekleştirmeye yardımcı olmaktadır. Denetleme aracılığı ile yapılmasında sakınca olan ve hata görülen işlemler engellenebilmektedir. Bunun yanı sıra, denetleme, beklenen amaçların planlanan doğrultuda gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Ek olarak, denetleme, işlerin kabul edilen biçime, verilen görev ve talimatlara, belirlenen aşamalara uygun olarak yürütülmesinde önemli bir katkı oluşturmaktadır. Denetlemenin amacı, düzeltme noktasında hataları ortaya çıkarmak ve meydana gelen hataların tekrar sürece intikal etmesini engellemektedir. Denetleme, belirlenen düzeltme önlemlerinin dikkate alınmasını zorunlu hale getirmektedir (Eryılmaz, 2000).

Düzeltici bir fonksiyon olan denetimin temel amacı işletmenin planlarının gerçekleşmesidir. Kontrol sistemi planı etkilediği gibi, plan da denetimi etkiler. Kontrolün gerçekleşebilmesi için önceden belirlenmiş bir hedefin, düzenlemenin ve bu düzenleme doğrultusunda ilke edinilmiş bir politikanın olması gerekmektedir. Bu aşamalardan sonra, belirlenen hedef, plan ve politikaya göre faaliyetin sonuçları alınır, faaliyetin sonuçlarını almak aynı zamanda meydana gelen iş başarısını gözlemlemektir. Var olan iş başarısı ile faaliyetin öncesinde hedeflenen düzenlemeler karşılaştırılır ve sonuca göre alınması uygun görülen önlemler alınır (Özalp, 2010).

Saruhan ve Yıldız, kontrol mekanizmasının ilkelerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır: (Saruhan ve Yıldız, 2009)

- Kontrol bir hedefe ve belirlenen planlara dayanmalıdır. Burada kontrol edilen unsur, işletme amaçlarını gerçekleştirmek için yapılan planlara ne kadar uyulup uyulmadığıdır.
- Kontrol mekanizmaları, işletmeye ve kontrol edilen faaliyetlerin ihtiyaçlarına bağlı olarak geliştirilmiştir.
- Kontrol yöntemleri esnek olmalıdır.
- Kontrol, tarafsız, uygun maliyetli, kapsayıcı olmalı ve amaca hizmet etmelidir.
- Kontrol sürecinin sonucunda düzeltici önlemler alınmalıdır. Hatalar ve hataların nedeni tespit edilmelidir.

2.1 Dış Denetim (Bağımsız Denetim)

Mali tabloların güvenilirliğini tarafsız olarak belirleyen ve raporlaştıran işlem bağımsız denetim (independent audit) olarak adlandırılmaktadır (Erdoğan, 2002). Bağımsız denetim, bir işletmenin maliyet tablolarının önceden belirlenmiş kriterlere uygun olarak düzenlenmesinde, bu tablolarda yer verilen bilgilerin güvenilirliğinde, muhasebe ile ilgili bilgilere yer veren belgelerin kayıtlara ve kayıtlardaki bilgilerin finansal tablolara doğru yansıtılmasında ve bu aşamalardaki aksaklıkların tespit edilmesinde önem arz eden denetim türüdür (Acar ve Senal, 2011).

Bağımsız denetim; sadece bir işlem veya faaliyet içeren bir aşama değil, birbirini takip eden işlemler zincirinden oluşmaktadır. Bu birbiri ardına sıralanan işlemler finansal tabloların güvenilirlik derecesini arttırmada etkilidir (Acar ve Senal, 2011). Bağımsız denetim faaliyeti sonucunda elde edilen raporlar, işletmenin mali durumunu net ve objektif bir şekilde ortaya koymaktadır. Böylelikle işletmenin mali durumu şeffaf bir şekilde yansıtılmakta, kamunun aydınlatılması ve hesap verebilirlik ilkeleri bağımsız denetim mekanizmasının olumlu yansımaları olarak ortaya çıkmaktadır. İlgililer de doğru kararlar almakta; piyasalarda güven ve istikrar sağlanmaktadır (Ulusoy, 2005).

2.2 İç Denetim

İç denetim, amaç ve içerik itibariyle diğer denetim türlerinden farklıdır. Örgüt ile ilgili ve örgütün iç yapısı hakkında yapılan bütün denetimler iç denetimin konusudur. İç denetim sadece bir örgütün mali işleriyle ilişkili değildir ve örgütte var olan olayların finansal boyutlarını kapsamaz (Özer, 1997). Bu nedenle iç denetim, örgütün mali işlerinin yanı sıra yönetimsel boyutlarını da içermektedir. İdari olarak gerçekleştirilen denetim, faaliyetlerin etkinlik derecesini ve yönetim politikalarının işlevselliğine odaklanan organizasyon planı, yöntem ve süreçler hakkındadır. Mali denetim ise, var olan şeylerin korunmasında ve muhasebe kayıtlarının güvenilirliğinin sağlanmasında uygulanacak yöntem ve prosedürlerle ilgili saptanan organizasyon planını içerir. Mali denetim, kayıt tutma ve raporlama işlemlerinin, faaliyet ve görevlerden ayrı olarak yürütülmesini ve bu görevlere ilişkin yetki ve sorumlulukların belirlenmesini gerektirir (Committe on Auditing Procedure, 1973). Özel işletmelerde iç denetim, işletmenin sahip olduğu şeylerin korunmasında, muhasebe verilerinin doğruluk ve düzeninin sağlanmasında, firma faaliyetlerinde etkinliğin arttırılmasında yöntem ve önlem belirleyen bir niteliğe sahiptir (Committe on Auditing Procedure, 1973).

İç denetimin amacı, bağlı bulunduğu kuruluşun ilkelerine en etkin şekilde, zamanında ve var olan hukuk düzenine uygun bir biçimde ulaşmaktır. Kuruluş tarafından belirlenen, amaçlara ulaşma noktasında uygulanan yöntemlerin, yapılan faaliyet ve işlemlerin uygunluğunu, bunların ortalama düzeyde verimliliği, etkinliği ve maliyet ile hizmet kalitesini karşılamadaki yeterliliğini araştırma ve denetleme, uygun olmayan noktalar varsa tespit etme, düzeltme yöntemlerini belirtmenin yanı sıra, eğitim ve haberleşme gibi merkez ve taşra arasında köprü kurma, merkezdeki planlama ve düzenleme çalışmalarına katkı sağlama olarak örneklendirilebilecek hizmetlerin en uygun tarzda yürümesine yardımcı olmaktır (Gündüz, 1974).

3. BİLGİ TEKNOLOJİSİ DENETİMİ

Günümüzde pek çok kurum, işlem ve faaliyetlerini bilgisayar gibi sanal düzenek içeren ortamlarda takip etmektedir. Ancak, sanal olarak adlandırılan düzeneklerde oluşturulan ve bu ortamlar aracılığı ile işletilen bilgiler her zaman riskli durumdadır ve denetlenmeleri gerekmektedir. Bilgi teknolojileri veya bilişim sistemleri denetiminin görevi, kurumlarda bilgi üreten sistemin ve üretilen bilgilerin güvenilirliği ile denetim noktasında gereken bilgilerin yeterliliğinin incelenmesidir. Bu denetim türü, aynı zamanda kayıt edilen ve depolanan verilerin sürekliliğini ve doğruluğunu değerlendirmeyi de görev edinmektedir (Aslan, 2010).

Yararlanılan bilgi teknolojileri, bir kurumun belirlenen hedeflere ulaşmasında, kurumun faaliyetlerini ne düzeyde destekleyebildiğinin ve bilgi teknolojilerinden kaynaklanabilecek risklerin iç kontrol mekanizmalarıyla ne ölçüde kontrol altına alınabildiğinin anlaşılması hususunda önemlidir. Bu türden değerlendirmelerin yapılması, bilgi teknolojisi iç kontrol ortamının denetlenmesi ile gerçekleşecektir. Özellikle düzenleyicilerden vatandaşa kadar uzanan oldukça geniş paydaş aralığına sahip olan kamu kurumlarında, bilgi teknolojilerinin iç kontrollere yüklediği sorumluluk artmakta ve bu mekanizmaların etkinliği konusundaki hassasiyet yükseliş göstermektedir. Bu durum bilgi teknolojileri denetimine olan ihtiyacı arttırmaktadır. Bir kurumda iç kontrol sistemi ve mekanizmasının etkin çalışması, oluşacak denetim riskini azaltmaktadır. Aynı şekilde bir kurumda iç kontrol sistemi mekanizması zayıf olduğu ölçüde de denetim riski o derece artmaktadır (İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2014).

Bilgi teknolojisi denetimlerinin niteliği, zamanlaması ve içeriği, kuruluş tarafından belirlenen denetim hedefine göre değişmektedir. Denetim hedefi, mali süreçleri etkileyen bilgi teknolojileri kontrollerinin denetlenmesi, belirli bir konudaki mevzuata uygunluğun saptanması, bilgi güvenliğinde ortaya çıkabilecek aksaklıkların belirlenmesi, kurumda var olan bilgi sistemleri performansının değerlendirilmesi ya da diğer özel hususların değerlendirilmesinde varlığını göstermektedir. Bahsedilen hedefler doğrultusunda bilgi teknolojileri denetimleri tek başına gerçekleştirilebileceği gibi diğer denetim alanları ile koordine edilebilir ve "bütünleşik denetim" çerçevesinde yürütülebilir (İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2014).

KAYNAKÇA

Acar, D., Senal, S. (2011). Bağımsız Denetim Kalitesinin Arttırılmasında Kamu Gözetim Kurulu'nun Rolü: Bağımsız Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Denetime Bakış,* 35, s.33-34.

Arbak, Y. (1993). *Örgütlerde Bilgi Teknolojisi Kullanımının Analitik Bir Yaklaşımla İncelenmesi*. İzmir.

Aslan, B. (2010). Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim. *Sayıştay Dergisi*, 77, s.77.

Aydın, A. H. (2001). *Yönetimin fonksiyonları.* S. Güney (Yay. Haz.). Yönetim ve organizasyon içinde. Ankara: Nobel, s.76.
Bakopoulus, J. Y. (1985). *Toward a More Precise Concept of Information Technology*. Indianapolis.
Committe on Auditing Procedure. (1973). *Statement On Auditing Standarts*. New York:AICPA, s.14.
Erdoğan, M. (2002). Muhasebe Denetim ve Bağımsız Denetimin Gerekliliği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi,* 7, s.59.
Eryılmaz, B. (2000). *Kamu Yönetimi.* İstanbul:Erkam Matbaacılık, s.301.
Galbraith, J. R. (1977). *Organization Design*. Mass: Addison Wewley.
Galbraith, J.R. (1973). *Designing Complex Organizations*. Addison - Wesley: Reading, MA
Gündüz, M. N. (1974). *Kalkınma için sistemci denetim*. Ankara: Kardeş Matbaası, s.63.
İç Denetim Koordinasyon Kurulu. (2014). Kamu Bilgi Teknolojileri Denetimi Rehberi. İç Denetim Koordinasyon Kurulu Resmi Web Sitesi. http://www.idkk.gov.tr/SiteDokumanlari/Mevzuat/Ucuncul%20Duzey%20Mevzuat/KamuBTDenetimiRehberi/KamuBTDenetimiRehberi.pdf
Khandwalla, P. (1977). *Design of Organizations.* New York: Harcourt Brace Javanovich Inc.
Köse, Ö. (2007). *Türkiye'de ve Dünyada Yüksek Denetim.* Ankara:145. Yıl Yayınları.
Kroenke, D. (1989). *Management Information Systems.* New York: McGraw-Hill.
Özalp, İ. (2010). *İşletme yönetimi*. Nisan Kitabevi Yayınları, s.292.
Özer, M. (1997). Tek Düzen Muhasebe Sistemi Sermaye Piyasası Mevzuatı ve 3568 Sayılı Kanun Kapsamında Denetim-I.
Perrow, C. (1970). *Organizational Analysis: A Sociological View.* Wadsworth Publications Co.
Pfeffer, J. (1978). *Organizational Design.* Illinois: Harlan Davidson.
Robey, D. (1982). *Designing Organizations: A Macro Perspective Homewood*. Illinois: Richard D. Irwin.
Saruhan, Ş. C., Yıldız, M. L. (2009). *Çağdaş Yönetim Bilimi.* İstanbul: Beta Basım Yayım, s.271.
Turan, A. H. (2009). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde Bilişim Teknolojileri, Örgütsel Rekabetçi Stratejikleri ve Başarım İlişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,* 23,ss.108-109.
Turgut Göksu. (2012). Yönetimin Fonksiyonları. Prof. Dr. Turgut Göksu Resmi Web Sitesi. http://www.turgutgoksu.com/FileUpload/ks7441/File/yonetiminfonksiyonlari12.pdf
Ulusoy, Y. (2006). Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Bağımsız Dış Denetimin Fonksiyonları ve Denetçi Bağımsızlığı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 7, s.278.
Voich, D., Mottice, J. H., Shrode, A. W. (1957). *Information Systems for Operations and Management*. Chio: South-Western Pub, s.3.
Woodward, J. (1965). *Industrial Organization: Theory and Practice.* Oxford University Press.